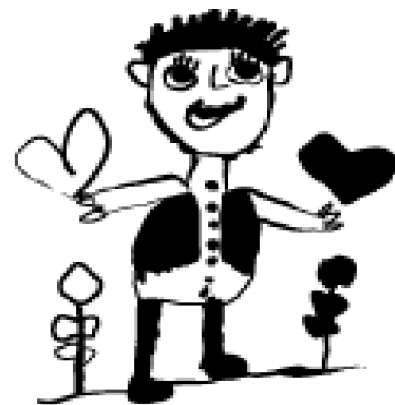

INFANT MATTER: RANÁ PÉČE A PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVA VYHODNOCENÍ FOCUS GROUPS

ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA

NOVÁ ŠKOLA, o.p.s

Nová škola, o. p. s.

PODĚKOVÁNÍ

Na výzkumu se podílela řada lidí, kterým bychom tímto rádi poděkovali. Především děkujeme obyvatelům, zvláště pak maminkám, Dobré Vody a Nové Farmy. Dále děkujeme partnerské organizaci, Český západ, o. p. s. za poskytnutí příjemných prostor a za přípravu jednotlivých setkání. Jmenovitě je třeba poděkovat Janě Kosové, Kláře Berkyové a Anně Dunčkové, které společně moderovaly jednotlivé *focus groups*.

OBSAH

Úvod.....	4
1. Zadání, cíle analýzy, popis řešení	4
2. Stručné představení lokalit realizace pilotního projektu a cílové skupiny	6
2.1 Popis cílové skupiny (na podkladě vstupní ankety)	6
3. Vyhodnocení <i>focus groups</i>	7
3.1. Tematický okruh 1: Dětská výživa.....	7
3.2. Tematický okruh 2: Výchova dítěte ve věku do šesti let	10
3.3. Tematický okruh 3: Zdravotní péče o děti ve věku do šesti let	13
3.4. Tematický okruh 4: Osvojování jazykových, motorických a hygienických kompetencí, osobnostní rozvoj.....	15
4. Shrnutí hlavních zjištění.....	17
Použitá literatura	18
Použitá literatura	18
Příloha č. 1: Úvodní anketa	19
Příloha č. 2: Scénáře <i>focus groups</i>	21
Příloha č. 3: Reflexe výzkumu a výběr témat v Nové Farmě a Dobré Vodě – květen 2012	23

ÚVOD

Projekt *Infant matter: Raná péče a předškolní výchova* je **pilotním projektem výchovy k aktivnímu rodičovství**, jehož cílem je předložit zodpovědným lidem ve státní správě praktické zkušenosti s realizací péče o předškolní děti ze sociálně vyloučeného prostředí. Projekt v letech 2012 až 2014 realizuje Nová škola, o. p. s. ve spolupráci s partnerskými organizacemi Český západ, o. p. s. a Kotec, o. s. ve dvou lokalitách v Karlovarském kraji: Dobrá Voda a Nová Farma. Cílovou skupinou podpory a služeb z ní vycházejících jsou rodiče, převážně **romské matky, žijící v sociálním vyloučení nebo sociálním vyloučením ohrožení**.

Problematice výchovy dětí u Romů či rané péči v chudých rodinách ohrožených sociálním vyloučením nebylo doposud v České republice věnováno příliš mnoho pozornosti. Ačkoli existuje několik analýz a publikací zabývajících se příčinami vzdělanostní neúspěšnosti romských dětí (např. GAC 2009 a 2010), role rodinného prostředí zůstává prakticky neprozkoumána, zvláště pak pokud jde o ranou socializaci a výchovu v předškolním věku. Tématu se jen částečně dotýká krátká studie o dětství v romské rodině od Filipa Dřímala (2004), dále pak bakalářské práce Zuzany Trachtové zabývající se dětstvím z pohledu romských matek žijících v sociálně vyloučeném prostředí (Trachtová 2012). O mnoho lépe není téma zpracováno ani v zahraniční literatuře.¹ Předkládaná zpráva shrnující **výsledky čtyř focus groups se dvěma skupinami romských matek** nemá v žádném případě ambici zaplnit uvedené bílé místo na mapě poznání této problematiky. **Cílem provedeného šetření bylo identifikovat důležitá témata (potřeby), jimž se následně budou věnovat odborní lektoři při setkáních s matkami ze dvou vybraných lokalit.** Až samotné zkušenosti nabyté při dlouhodobé práci se ženami v průběhu celého projektu budou představovat zásadní rozšíření vědění o jednotlivých oblastech péče o děti předškolního věku žijící v sociálně vyloučeném prostředí.

1. ZADÁNÍ, CÍLE ANALÝZY, POPIS ŘEŠENÍ

Projekt *Infant matter: Raná péče a předškolní výchova* je složen ze tří fází. Součástí první fáze projektu, jež byla realizována v období od ledna do června 2012, bylo mimo jiné **zjištění potřeb obyvatel Dobré Vody a Nové Farmy v oblasti rané péče**. Na základě průzkumu bude následně vyhotoven akční plán individuální výuky rodičovských poradců a kurzů, resp. workshopů pro účastníky klubů odrážející identifikovaná

---

¹ Výjimky představují studie Elizabeth Tauber (2003) a Martina P. Levinson (2005) zaměřené na udržování vlastní kulturní identity v kontextu „majoritních“ vzdělávacích institucí. Vedle toho existuje několik zajímavých studií ke specifikám jazykové socializace v romských rodinách (např. Réger a Gleason 1991 nebo Réger 1999).

relevantní témata. Jako vhodná metoda pro tento účel byly realizátorem projektu shledány *focus groups*, **moderovaná skupinová interview zaměřená na předem dané tematické okruhy.**²

V diskusi s partnerskými organizacemi byly zvoleny **čtyři okruhy otázek:**

- 1. Dětská výživa,**
- 2. výchova dítěte ve věku do šesti let,**
- 3. zdravotní péče o děti ve věku do šesti let,**
- 4. osvojování jazykových, motorických a hygienických kompetencí, osobnostní rozvoj.**

Vzhledem k tomu, že je projekt realizován ve dvou lokalitách, a také vzhledem k doporučenému počtu účastníků *focus groups* mezi šesti a deseti, bylo rozhodnuto, že budou rozhovory realizovány ve dvou skupinách (odpovídajících lokalitám). V každé z lokalit proběhly dvě *focus groups*, první z nich se zaměřovala na tematické okruhy 1 a 2, druhé z nich na tematické okruhy 3 a 4. Následující tabulka poskytuje přehled o počtech účastnic v jednotlivých skupinách. (Samotným *focus groups* předcházela v obou lokalitách seznamovací setkání, kde pracovníci Nové školy ženám z cílové skupiny jednak představili zaměření celého projektu, jednak je požádali o vyplnění vstupních anketních lístků.³)

Tabulka: Termíny setkání a počty zúčastněných⁴

Aktivita	Dobrá Voda		Nová Farma	
	Datum	Účast	Datum	Účast
Úvodní anketa	3. dubna	10	3. dubna	7
<i>Focus group</i> (tematické okruhy 1 a 2)	17. dubna	10	3. května	8
<i>Focus group</i> (tematické okruhy 3 a 4)	24. dubna	9	10. května	7

Kvůli obavám, že by neznámá osoba v roli moderátora *focus groups* mohla působit rušivě, moderovaly nakonec všechny rozhovory pracovnice Českého západu (Jana

² Výhodou *focus groups* je, že přinášejí více, než co bychom byli schopni získat prostřednictvím individuálních rozhovorů.

³ V anketě jsme se žen ptaly na jejich věk, počet a věk dětí, velikost domácnosti, ekonomickou aktivitu dospělých členů domácnosti a dále na očekávání spojovaná s tímto projektem (viz příloha č. 1).

⁴ Do počtu zúčastněných nejsou zahrnuti zúčastnění pracovníci a pracovnice Nové školy, o. p. s., ani Českého západu, o. p. s. (s výjimkou dvou pracovnic, jež jsou zároveň součástí cílové skupiny projektu, a které se účastnily setkání v obou lokalitách). Vedle toho je třeba zmínit, že jednotlivých setkání se neúčastnily vždy stejné ženy, jádro obou lokálně vymezených skupin žen bylo nicméně stabilní.

Kosová, Klára Berkyová a Anna Dunčeková), jež většina účastnic dobře zná. Všechna setkání, v úhrnné délce necelých sedmi a půl hodiny zaznamenal pracovník Nové školy videokamerou. Rozhovory byly následně kompletně přepsány. Transkripty dosáhly souhrnné délky více než 80 stran.

2. STRUČNÉ PŘEDSTAVENÍ LOKALIT REALIZACE PILOTNÍHO PROJEKTU A CÍLOVÉ SKUPINY

Pro realizaci projektu byly vybrány dvě **venkovské, relativně izolované sociálně vyloučené lokality** v jižní části Karlovarského kraje: Dobrá Voda na Toužimsku a Nová Farma na Tepelsku.

Lokalitu **Dobrá Voda** tvoří panelový dům s 12ti bytovými jednotkami. Dům se nachází devět kilometrů jihozápadně od městečka Toužim, pod nějž administrativně spadá. V roce 2005 dům od města odkoupila nezisková organizace Český Západ za účelem komunitní sociální práce. Dům byl postaven v roce 1962 pro pracovníky zemědělského družstva. Několik romských rodin zde žilo již před rokem 1989. V 90. letech sem byli sestěhováni neplatiči z okolních vesnic. V té době zde žili už výhradně Romové. Geneze lokality je podobná jako u většiny okolních venkovských lokalit. Původní obyvatelé zde měli zaměstnání a po revoluci se začali přistěhovávat další. V současnosti je lokalita relativně stabilní. Velkým problémem obyvatel lokality je jejich zadlužení.

Také **Nová Farma** na Tepelsku je dlouhodobě existující lokalitou. Stejně jako Dobrá Voda je tvořena starými panelovými domy. Většina obyvatel lokality je závislá na sociálních dávkách. Práce je zde obecně špatně dostupná. V sezóně někteří pracují v zemědělství nebo v lese. Jinak je za práci nutné cestovat do Mariánských Lázní (20 km) nebo do Karlových Varů (50 km).

2.1 POPIS CÍLOVÉ SKUPINY (NA PODKLADĚ VSTUPNÍ ANKETY)

Úvodní ankety se zúčastnilo **celkem 17 žen** (deset z Dobré Vody a sedm z Nové Farmy). **Průměrný věk žen byl necelých 29 let** (šest žen bylo ve věku 20 – 24 let, pět žen ve věku 25 – 29 let, dvě ženy ve věku 30 – 34 let, dvě ženy ve věku 35 – 39 let a dvě ženy ve věku nad 40 let).

Ženy měly **v průměru tři děti** (jedna žena měla jedno dítě, nejvíce – osm žen mělo dvě děti, dvě ženy měly tři děti, čtyři ženy čtyři děti, po jedné ženě šest a sedm dětí). Celkem 12 ze 17 žen mělo alespoň jedno dítě ve věku do tří let. Devět žen mělo alespoň jedno dítě ve věku od čtyř do šesti let.

V celkem osmi případech nebyl zaměstnán ani jeden člen domácnosti, v dalších čtyřech případech byl zaměstnán jeden člen domácnosti, v pěti případech pak pracovali dva (či

tři) členové domácnosti. Vyšší nezaměstnanost se vyskytovala mezi účastnicemi z Nové Farmy (pět domácností, kde není nikdo zaměstnán a jen dvě, kde pracuje jeden člen domácnosti).

Pokud jde o **očekávání od projektu**, odpovídaly ženy, že by rády měly možnost setkávat se v příjemném prostředí, konzultovat různá témata s odborníky, vyměnit si s jinými své zkušenosti a vyjádřit svůj názor. Ženy očekávaly, že na setkáních naleznou porozumění, poradenství, diskrétnost a klid. Některé z účastnic by rády „vážná témata“ prokládaly hrami či výlety s dětmi. Ženy projevíly zájem o následující témata: výchova dětí, přípravě na školu, drogové závislosti, pomoc s různými osobními problémy (finančními či psychickými). Jedna z účastnic dále uvedla, že by ráda hovořila o tématu znásilnění.⁵ Nejvíce žen (sedm) deklarovalo, že by se rády v mateřském klubu scházely jednou za čtrnáct dní, po třech ženách uvedlo, že by se chtěly setkávat jednou týdně a jednou měsíčně, zbylé čtyři ženy uvedly, že by se chtěly scházet „často“.

3. VYHODNOCENÍ *FOCUS GROUPS*

3.1. *TEMATICKÝ OKRUH 1: DĚTSKÁ VÝŽIVA*

První tematický okruh byl věnován tématu **stravovacích návyků se zaměřením na děti**. Na úvodní otázku, jaké jídlo nejčastěji ženy vaří svému dítěti/svým dětem, získaly moderátorky následující výčet jídel: vývar (polévku), krupicovou kaši, řízek, karbanátky, guláš, segedín a jiné omáčky, kuře, knedlíky-bůček-zelí. Účastnice tak většinou uváděly jídla, jež můžeme označit za „**typické české**“, **masité pokrmy**. Tato jídla – dle zkušenosti z jiných lokalit – budou pravděpodobně spíše než nejčastěji připravovanými, představovat ne vždy (resp. ne celý měsíc) uskutečňovaný ideál.

U nás to je třeba tak, že když se bere (výplata), tak se třeba tejdne nebo čtrnáct dní dělá to, co máme moc rádi.

Ve zbylé části měsíce se daleko častěji (jak ostatně ženy v jiné části rozhovoru samy připouštěly) vaří „obyčejnější“ jídla jako např. těstoviny s omáčkou:

Já dělám špageti. S takovou omáčkou. To vyklepeš a můžeš do toho přidat kečup...

V případě, že rodinám docházejí finance (což se stává většinou „na konci měsíce“, tj. před výplatou v práci či před výplatním dnem na Úřadě práce), připravují jídla, jež můžeme označit za „tradiční romská“ (ve skutečnosti šlo původně spíše o jídlo chudších vrstev na Slovensku obecně) – lokše (bramborové placky), holubky (kapusta plněná

---

⁵ Očekávání účastnic vůči tematickému zaměření chystaných setkání a workshopů byla rozpracována během dvou reflexních setkání, která proběhla v druhé polovině května (viz příloha č. 3).

mletým masem s rýží) či halušky na různé způsoby.⁶ Vedle nejčastějších jídel a jídel vařených v obdobích finanční nouze se moderátorky dotazovaly, jaká ženy připravují **jídla při svátečních příležitostech**. Maminky si otázku vyložily jako dotaz na vánoční jídlo. Většinou ženy jmenovaly vepřový či kuřecí řízek s bramborovým salátem, případně filé (rybí prsty), méně často kapra. Obecně se ukázalo, že **ve většině rodin vaří dětem stejná jídla, jaká připravují pro dospělé členy rodiny (a to již od útlého věku dítěte)**:

To není rozdíl. Uvaří se prostě na oběd a musí to jíst všichni.

Moderátorky se maminek ptaly, **jak dlouho své děti kojily a v jakém věku začaly přecházet na jinou stravu**. Odpovědi účastnic se poměrně různily. Zatímco některé své děti nekojily vůbec, nebo třeba jen jeden či dva měsíce, jiné své děti kojily do věku čtyř či dokonce pěti let. Zatímco některé přecházely na běžnou stravu, jakou jí dospělí, postupně (přes polévky a kaše)⁷, některé maminky uváděly, že začaly svým dětem dávat běžné jídlo, které vařily pro ostatní členy rodiny, v podstatě hned:

Moderátorka: Jani, a ty jsi kojila jenom do dvou měsíců a pak jsi nahradila sunar?

Účastnice: Jo.

Moderátorka: A potom jsi mu dávala co? Jako k tomu sunaru, myslím.

Účastnice: Piškoty, všechno. Jsem mu dávala normální jídlo. Mu byly tři měsíce a už jedl normálně všecko.

Moderátorka: A co třeba?

Účastnice: Maso jedl, brambory...⁸

---

⁶ Moderátorky se žen ptaly, zda se jim někdy stává, že nemají peníze na jídlo. Zatímco v Dobré Vodě prakticky všechny ženy odpověděly, že se jim to stává („to se stane každému“), v Nové Farmě to připustily se zdráháním až po určité chvíli. V Dobré Vodě účastnice otevřeně hovořily o tom, že když nemají peníze, jdou si půjčit k sousedům. V Nové Farmě naopak některé ženy zdůrazňovaly, že se jim prostě nesmí stát, aby neměly na chleba. O tom, zda si chodí půjčovat, příliš nechtěly hovořit. Jako vysvětlení se nabízí skutečnost odlišné struktury obyvatel obou lokalit. Zatímco v Dobré Vodě je velká část obyvatel vzájemně příbuzná (hned pět z žen pojí sourozenecká pouta, další dvě jsou dcery jedné ze sester), v Nové Farmě žijí až na výjimky vzájemně nepříbuzné nukleární rodiny. Půjčit si „od rodiny“ není vnímáno za tak problematické, jako půjčit si „od cizích“. Vedle řešení nedostatku půjčením si peněz hovořily ženy dále o tom, že když nemají peníze „uvaří z toho, co doma zrovna je“. Příkladem toho jsou výše zmiňované lokše. Jedna z účastnic navíc popisovala, jak se snaží v případě nedostatku potravy maximálně zužitkovat:

S tím šetřením jsem ještě chtěla říct... Když už vidím, že mi dochází, tak se toho snažím udělat víc, aby to nasýtilo. Třeba mam půlku kuřete, tak se snažím uvařit co nejvíc. Takže udělám vývar... z toho masa, takže to bude polívka. Pak to maso jakoby vyberu a udělám z toho další jídlo. Třeba ho opeču, nebo ho udělám s bramborem. Prostě se snažím z jednoho kousku udělat více chodů.

V rozporu s výše popsanou šetrností je praxe dodnes častá v části romských rodin – co se nesní hned, se vyhazuje (popř. dá psům). Některé z účastnic rozhovoru to takto dělají, jiné ovšem zbylé uschovají v ledničce a rodina je zkonzumuje následující den.

⁷ Na „normální“ stravu přecházejí děti většinou ve věku půl roku (tedy zhruba, když se začnou prořezávat první zuby).

⁸ Důvodem mohou být vysoké ceny sunaru a dětské výživy obecně:

Účastnice 1: To je drahá záležitost, ten sunar.

Některé z maminek nedávaly malým dětem hned maso, ale jen přílohu (např. těstoviny) s omáčkou (šťávou z masa).⁹

Moderátorky se zajímaly rovněž o **skladbu dětského jídelníčku**. Explicitně se ptaly na zastoupení masa na jedné straně a zeleniny a ovoce na straně druhé. Odpovědi se opět různily. Zatímco jedna maminka říkala, že její syn nerad jí maso a většinou sní pouze přílohu s omáčkou, jiné se o ničem takovém nezmiňovaly. Častěji maminky hovořily o tom, že děti nemají rády zeleninu. Pokud nějakou jedí, pak spíše syrovou (salátovou okurku, papriky), vařenou ovšem odmítají:

Já tam dam třeba hodně zeleniny. A musím jí nakrájet fakt na jemno, vlastně nastrouhat, aby to nebylo vidět, aby to fakt snědl. To dávám do polívky, ale von to nechce, von to vybere.

Já je učím na vařený něco. Že nandam něco a řeknu: Aspoň něco se pokus sníst. Nemusíš všechno. Takovej kompromis. Udělám třeba dušenou zeleninu. Voni to nemaj rádi, já ale vim, že je to zdravý, takže řeknu: Aspoň kousek.

Některé účastnice uváděly, že jejich děti odmítají jíst ovoce:

Jedině banán sní, pomeranče a mandarinky ne, hroznový víno také ne.¹⁰

Dále byly maminky dotazovány, **jak často, resp. kolikrát denně jejich děti jí**. Většinou odpovídaly, že často, v některých případech pak, kdykoli si děti řeknou:

No, když jdou ráno do školy, tak sní v půl osmý něco. Pak mají ve škole svačinu, pak maj oběd. Pak zase odpoledne v družině něco sní. Přijdou domu a zase něco jí. A trochu před spaním něco jí.

Kluk jí od chvíle, co otevře oči... do té doby, než usne. (...) Každou chvíli chodí a říká: Já mam hlad! Pořád chce jíst. Jenom, co otevře oči: Mami, já mam hlad.

Voni ráno teda nesnídají. Voni mají většinou svačinu sebou do školy. Pak mají oběd ve škole. Pak přijdou do klubu. A něco mají ze svačiny. A pak přijdou dom a já většinou vařím, takže mají dvakrát denně teplý jídlo. Takže ten hlad vyloženě nepocítujou. Ale vyžírají ledničku. Furt. Dycky se ptají: Přibylo tam něco? A když si tam někdy stejně není co vzít, tak stejně tam stojí a čumí...

Účastnice 2: Holka zase, ta má dítě dva měsíce a ta ho naučila na obyčejný mlíko. Taky kupovala ten sunar, ale pak řekla: Dost! Protože se to nevyplatilo. Jo? A krmí obyčejným mlíkem. Dá jí do toho lipánek a vona je úplně spokojená.

⁹ V některých romských rodinách je zvykem dávat kojencům do ruky kuřecí kost „na žužlání“:

To je takový jako... že maj maso... aspoň tu chuť.

Máma vždycky říkala: Nedávej jí to lízátko! Dej jí vod kuřete tu kostičku do ruky. A voni s tím i usnuli. Jako že si to vycuckávali. (...) No, a na tom byla ta šťávička z toho masa, kterou poprvý ochutnali...

¹⁰ V této souvislosti je na místě uvést zkušenost z jiných vyloučených lokalit, jež koresponduje s praxí velké části nízkopříjmových rodin v Západním světě. Děti vyrůstající v chudobě jí ovoce a zeleninu velmi zřídka. Mnohem častěji dávají přednost smaženým jídlům z tzv. fast-foodů a nejrůznějším sladkostem (vyráběným navíc z nejrůznějších laciných náhražek).

Tématem rozhovorů bylo také nakupování potravin. V souladu s běžnou praxí nízkopříjmových romských domácností uváděly maminky, že jejich rodiny **dělají jednou za měsíc velké nákupy**. Ženy se více méně shodovaly na tom, že tří či čtyřčlenná rodina při takovém nákupu utratí mezi třemi a čtyřmi tisíci korun.¹¹ V průběhu měsíce pak ženy dokupují jen drobnější věci a pečivo.

3.2. TEMATICKÝ OKRUH 2: VÝCHOVA DÍTĚTE VE VĚKU DO ŠESTI LET

Druhý tematický okruh byl věnován **výchovným metodám, jež rodiče z cílové skupiny aplikují na děti předškolního věku**. „Otevírací“ otázka se ptala na činnosti, jimž se děti věnují nejraději. V souvislosti s menšími dětmi maminky jmenovaly následující činnosti: malování, hraní s autíčky, hraní s panenkami¹², chození po domě a navštěvování sousedů, sledování pohádek na DVD:

Kouká na dívídičko. On vydrží celý den tam bejt.

A pak v zimě jim pouštím pohádky. Máme digi a tam jsou dva kanály, který fakt jedou non stop pohádky. Já jsem nejdřív chtěla playstation nebo takovýhle věci. Ale už jich měl doma asi pět a vždycky to rozbil. Tak jsem říkala: Takže žádný hry... Pohádku. Žádný hry.

Starší děti většinou – radši než aby trávily čas doma – chodí ven, kde např. jezdí na kole. Doma tráví nejvíce času hraním her na počítači či na playstationu („u toho vydrží do večera“). Jedna z účastnic zmínila také hraní karet s dědou.

Moderátorky se dále ptaly, jakou činností maminky nejčastěji tráví čas s dítětem. Mezi odpověďmi se objevilo tancování, zpívání (hra na TV soutěž Do-re-mi) nebo hraní Člověče, nezlob se! Další otázka se zaměřovala na to, zda a jak tráví čas s dětmi jejich otec. V případě menších dětí maminky sdělili, že s nimi tatínkové koukají na pohádky. Obecně se otcové věnují více synům než dcerám:

Po venku, kopou si s míčem. Nebo doma většinou... se perou. Protože muj kluk má rád toho Rockyho Balbou. Tak prostě von mu musí dělat toho paňáka... bouchacího. A nebo hrajou na schovku.

Nebo ho bere sebou do Toužimi. Posadí ho vepředu, připoutá ho... Pořád. Včera zrovna ho vzal taky do Žlutic.

Projevuje se zde genderová dělba práce. S dcerami si prý muži tolik nehrají:

On jí většinou mazlí, než že si hraje. On jí jenom rozmazuje.

¹¹ Některé ženy, jež mají stejně velké rodiny, uváděly, že utratí za jídlo kolem šesti tisíc.

¹² V souvislosti s hračkami se maminky zmiňovaly o vlivu, jenž má na jejich děti televizní reklama:

On to vidí v televizi, kde jsou na to ty reklamy. Pak řekne: Kup mi Hellboye. Voni úplně jsou hotový. Von mi to ukazuje v té televizi: To mi musíš, mami, koupit! Já když řeknu, že mu to nekoupim, tak brečí. Musím přikývnout a von je v klidu.

Další podtéma představovalo odměňování dětí v případě, že se chovají, jak se od nich očekává, a otázka jejich trestání v případech, když zlobí či obecně nejednají tak, jak by měly. Pokud jde o **odměňování**, nesdělily toho ženy mnoho:

Moderátorka: A když vás právě nečekaně něčím potěší a vy je chcete ocenit?

Účastnice: Tak ho pohladím a řeknu mu, že se mi to líbí. Nebo mu dam pusu a řeknu mu, že mu za to něco koupím.

...Nebo hrajeme na Do-re-mi. Někdo se přihlásí a já řeknu: Zazpívej nám cigánskou písničku. No, a von jde a zazpívá. Pak sečteme, kolik má hlasů. A když vyhrál, tak jsem mu dala polárkovej dort. Nebo sušenku, bonbóny... Rozdělili jsme se.

Maminek, které mají děti ve školním věku, se moderátorka ptala, zda odměňují děti za vysvědčení:

Účastnice: Jako to jo, když se zlepší, že jim za to něco koupím. Ale jinak ne.

Moderátorka: To nás zajímá, jak to právě děláte.

Účastnice: No, to je jasný. Každý rok nebo každý pololetí nosí ty samý známky, co nosily, takže se vůbec nezlepšily. Jindra má z češtiny pořád čtyrku.

Moderátorka: Ale nezhoršily se ani.

Účastnice: Nezhoršily se. Ale zase jsou samá poznámka. Tak to už není vono.

O **řešeních v případech, kdy dítě zlobí či něco vyvede**, se maminky rozpovídaly mnohem víc než o odměňování. Hovořily o **různých formách řešení a o různé míře přísnosti** (počínaje domluvou, přes nejrůznější zákazy až po fyzické tresty):

Mě když vytočí a to už musí být, když mě vytočí, tak mu dám po ruce, nebo na prdel. Protože já jinak ho nechci mlátit třeba po puse, protože to je... Já vim, jaký to je, když mě mlátila máma.¹³ (...) Říkám spíš... Když nebudeš zlobit, koupím ti nějakou hračku. A nebo mu řeknu: Když mě budeš zlobit, tak ti vypnu počítač. A von ví, že když mu to zakážu, tak je klidnej do tý doby, než mu to zase zapnu. Když mu to zapnu, tak von třeba u toho vydrží celej den. A já o něm nevím.

Já když mam vztek, tak ho prostě zbiju. A je mi to jedno kam, jestli to je pusa nebo to. Na prdel, když mu dam, vim, že mu to nic nedělá. A i když ho třeba zbiju po puse, tak von mi řekne: No, a co? Mě zbij! Prostě mu to nic nedělá.

Účastnice: Na naše děti neplatil většinou výprask. To se mi zdálo, že se chechtaly a začaly zase zlobit. Ale když jsem jim zakázala, že nebudou moct ven... bejt doma, bylo za trest.

Několik z účastnic rozhovorů si stěžovalo na nejednotný, dalo by se říct přímo **protikladný postup partnerů či dalších příbuzných ve věci trestání dětí**:

No, v tom je těžký je vychovávat. Já když ho zbiju, tak von pak jde za mámou a ta mi říká, co ho mam co mlátit.

Já když mu dam fakt doopravdy na zadek za něco, tak von jde: Tati, máma mě zbila. Tak von ho pomazlí...

---

¹³ Citovaná pasáž není zdaleka jedinou, ve které některá z účastnic tematizovala vliv, jenž na ně mají negativní vzpomínky na to, jak bývaly fyzicky trestány, když byly samy malé.

Otcové děti podle zaznamenaných výpovědí většinou netrestají. Matky jim to neumožňují s odůvodněním, že by to mohli přehnat a ublížit tak dětem:

Von ho jednou vzal a uhodil ho tak, až mu zůstal obtisk tý ruky. A já jsem mu řekla: Ještě jednou uhodíš jednoho z nich, tak vezmu nůž a podříznu tě jak krysu. Von na mě koukal. Jsou to moje děti. Já jsem si je vytrpěla, ty vole!

Posledním podtématem v rámci druhého bloku byla **otázka spánku**. Moderátorky se ptaly na to, v kolik hodin chodí spát a v kolik vstávají jak staré děti, případně – u menších dětí – jak často a jak dlouho je rodiče dávají spát přes den. Těžko v rozhovorech hledat nějaké obecnější rysy. Zde je několik příkladů praxe v případě mladších dětí (do tří let).¹⁴

Káťa vydrží nespát celý den. Lukáš ne. Ten si sám... veme flašku, zuje si boty. Lehne si na postel. Jenom řekne: Zakryj mě. Já ho zakryju. Pustim mu pohádku. Jdu do kuchyně, něco tam udělám, jdu zpátky a von už spí.

Účastnice: Asi tak do dvou let spali odpoledne.

Moderátorka: Do dvou let? To sis moc neodpočinula.

Účastnice: Šarlotka spí ráno dlouho, tak do těch deseti, do jedenácti.

Moderátorka: Do desíti?

Účastnice: No. Pak odpoledne jí dam spát. A to spí do těch pěti.

Moderátorka: A pak jde spát pozdě?

Účastnice: No. Kolem devátý.

Účastnice: Já to mam jak kdy. Když jde kluk odpoledne spát, tak pak je se mnou vzhůru třeba do půl dvanáctý.

Moderátorka: Takhle dlouho do noci?

Účastnice: No, von se se mnou třeba dívá na televizi. A řekne mi sám: Mami, dobrou noc, já už jdu spát. Ale musim mu říct dobrou noc. Jinak nebude spát. Ale někdy jde spát v devět hodin, když není vyspalej přes den.

Účastnice: No. Aby vlastně ráno vstali do školy.

Jinak je tomu u dětí starších, avšak stále ještě předškolního věku, **které ale nenavštěvují mateřskou školu** či nějaké obdobné zařízení. Např. dítě, kterému budou čtyři roky, prý chodí spát po sedmé večer a vstává po desáté či po jedenácté. Jiná z maminek uváděla, že její dcera chodí spát v půl deváté a vstává až v poledne. („*Já přijdu na oběd z práce a ona ještě spí.*“) Oproti tomu **děti, které chodí do školky**, vstávají „třeba už v osm“:

---

¹⁴ Mladší děti většinou spí v jedné posteli s rodiči (vedle toho, že jde o tradiční praxi, je to často vynuceno velikostí bytů, jež neodpovídá velikosti rodin):

My máme dětskej pokoj. Ale von stejně chce spát s náma. Ale my taky máme velkou postel. Malej spí uprostřed. Ráno se probudí a jde řádit do postýlky. To jde. Ale spát tam nebude.

Muj spí taky s náma, i když už je velkej. My máme dost velkou postel, takže se tam vejdem normálně všichni. Holka, já, kluk a... von na kraji.

On normálně v půl osmý se umyje a v osm jde spát. To je málo kdy, že třeba je vzhůru do půl devátý. Jinak... on zaspí hned. Holka je to samý, když chodí do školky. Oni už jsou naučený na ten režim.

Ještě výraznější vliv než školka má pravděpodobně zahájení povinné školní docházky:

Účastnice: Dávaj v televizi ty animáče. Koukaj do osmi a jdou spát.

Moderátorka: Takže jakmile začnou chodit do školy, tak maj nějakej větší režim?

Účastnice: No. Aby vlastně ráno vstali do školy.

3.3. TEMATICKÝ OKRUH 3: ZDRAVOTNÍ PÉČE O DĚTI VE VĚKU DO ŠESTI LET

Třetí tematický blok byl uveden otázkou, **zda ženám někdo pomáhá s péčí o jejich dítě/děti** a zda si s někým zkušeným z rodiny nebo z přátel povídaly či povídají o tom, jak o děti pečovat. Zvláště u prvního dítěte (a především tehdy, pokud ho měly v nízkém věku) pomáhaly účastnicím **starší příbuzné ženy, nejčastěji jejich matky či sestry**.¹⁵ Někdy do té míry, že za ně převzaly většinu péče o dítě:

U mě to bylo tak, že já jsem Romču měla... porodila jsem jí v šestnácti. A... já jsem jí prostě... ne jako úplně hodila na krk mámě, ale... všechno, co mi řekla, tak to jsem jako dělala. (...) A když už Romaně bylo asi třičtvrtě roku, rok, tak jsem jí tak jakoby soupla mámě a nechala jsem jí. A ona mi jí naučila... na záchod, mluvit, jíst... Naučila jí úplně všechno. A pak už jsem jenom koukala, jak to všechno umí a děsně jsem si to užívala.¹⁶

O druhé dítě (a pak i o další) se už citovaná účastnice opět starala sama, stále ovšem využívala pomoc a rady své matky:

No, s dalšíma už to bylo trochu jiný. To jsem si užila od začátku do konce. Ale to už jsem samozřejmě nějaký věci věděla. A když jsem nevěděla, tak mi hodně pomáhala máma. (...) Nikdy jsem neposlouchala nikoho kromě mámy. A i když mi říkala něco doktorka: dělejte to takhle, nedávejte jí už pevnou stravu, dejte jí jogurtíčky a tohle... A máma řekla: Ne, nic! A dala jí prostě kost do ruky nebo rohlík. Ne! Takhle to bude! Jo? A vždycky to byla máma, která mě směřovala tam!

Vedle pomoci od matek, zmiňovaly účastnice také, že toho **mnoho odkoukaly od svých vrstevnic, které měly dítě dříve než ony**. Zvláště ty **ženy, které byly mezi svými sourozenci nejstarší (či jedny z nejstarších) se mnohému v péči o děti naučily, když coby teenagerky pomáhaly matkám s péčí o mladší sourozence**.¹⁷

¹⁵ Více žen naopak vyprávělo, jak nelibě nesly, když jim chtěly s péčí o děti radit tchýně nebo tety.

¹⁶ Stejně tak tomu ve stejných rodinách bylo v některých případech o generaci dříve:

Já si vzpomínám, že my jsme jeden čas říkali babičce mamí. (na sestru) Vzpomínáš si na to? To je o tom, jak často je to dítě s tím člověkem. Bylo to o tom, že máma pracovala. A my jak byly malinkatý a byli jsme hodně s babičkou...

¹⁷ Jedna z účastnic přímo konstatovala, že své mladší sourozence vychovala ona.

Zaznamenali jsme také několik případů, kdy se (např. z důvodu delší nemoci) o dítě či dokonce více dětí ženě delší dobu starala její sestra.

Pokud jde o zdravotní péči o děti, ptaly se moderátorky žen, **zda chodí s dětmi pravidelně na očkování a na preventivní prohlídky**. Maminky odpovídaly, že chodí pravidelně, že se řídí daty, jež mají uvedena v očkovacích kartičkách. Jako **nemoci, jimiž jejich děti nejvíce trpí**, jmenovaly účastnice zápal plic, záněty průdušek, chřipky, rýmu a kašel nebo angínu. Dále se zmiňovaly o pásovém oparu, žloutence typu B a neštovicích. Samostatným tématem pak byly nejrůznější **úrazy**, jež si děti způsobují při hrách. Podle líčení žen se zdá, že jsou jejich **děti nemocné poměrně často a to i vážněji**. (Jak jedna z maminek například uváděla, „několikrát za rok jsme tu měli pohotovost.“) Maminky z Dobré Vody zdůrazňovaly, že **lékaře vyhledávají i tehdy, když se jim příznaky nemoci nezdají být tak vážné**.¹⁸ Činní tak prý od doby, kdy jedné z nich zemřel syn:

Ireny čtyřletý syn Tomáš měl zánět mozkových blan a on na to zemřel. To bylo docela rychlý. Že jsme byli všichni překvapení, že to bylo skoro ze dne na den. A průvodní jevy byly vysoký teploty. (...) Ale ona se snažila ho doma léčit. Ona ho nedovedla k doktorovi. Odvedla ho, až když byl polomrtvej, že už padal do kómatu a už byl v bezvědomí a tak. (...) Takže to je pro nás odstrašující příklad. A my všichni, co to víme, tak už každý rychle zasáhne. Takže se vším radši jdeme za doktorem.

Citovaný úryvek z rozhovoru naznačuje, že nebýt popisované nešťastné události (o níž se ženy zmiňovaly jako o „odstrašujícím případě“), byla by praxe chození k lékaři pravděpodobně stejná jako dříve. V případě, že dítěti není očividně dobře, dají mu maminky podle svých slov „prášek“ (zmiňovaly „brufen“, ale také homeopatika, jejichž účinnost si pochvalovalo hned několik žen) a hned druhý den s dítětem jedou k lékaři. V souvislosti s **léky** jedna z maminek říkala, že má doma vždy pro jistotu alespoň ty základní do zásoby:

Já už si radši jdu do lékárny jednou měsíčně a koupím si dopředu sirupy. Na teplotu, nosní kapky. Všechno co je bez předpisu, to už doma musí být, taková lékárníčka. Celaskony, vitamíny doma máme, nejrůznější mastičky.

Tato maminka si zároveň postěžovala, že léky jsou drahé. Pokaždé prý v lékárně nechá tak sedm set korun, „i když děti nejsou nemocné“. Jiná maminka na to reagovala, že ona jednou v lékárně utratila dokonce dva tisíce za měsíc:

Řeknete, co je dítěti a oni vám dají nějaký léky. A stejně se to nelepší, takže jdete znovu a znova vám něco daj...

Pokud ženy doma nemají léky (nebo na ně nemají peníze), půjčují si je u sousedů.

S péčí o zdraví dětí souviselo také to, jaké **hygienické návyky by podle maminek mělo mít dítě před nástupem do základní školy**. Jmenovaly následující dovednosti: vyčistit si zuby, umýt si ruce, dojít si na záchod.

¹⁸ Také radami lékaře se nyní ženy podle svých slov většinou řídí.

3.4. TEMATICKÝ OKRUH 4: OSVOJOVÁNÍ JAZYKOVÝCH, MOTORICKÝCH A HYGIENICKÝCH KOMPETENCÍ, OSOBNOSTNÍ ROZVOJ

V posledním, čtvrtém tematickém bloku jsme sledovali poměrně širokou škálu témat. Ženy byly například dotazovány, **zda dětem čtou nebo vyprávějí pohádky**. Přestože některé z nich říkaly, že dětem pohádky čtou a/nebo vyprávějí, jedná se pravděpodobně o výjimky:

My, když třeba vypadne proud, tak se seskupíme všichni do jedné postele a při svíčce si čteme, nebo si něco povídáme, nějaký pohádky. Jinak si taky zpívají písničky. Většinou vědí housleček vo čem, ale zpívají si. I anglicky i cigánsky. Hlavně, že to mají u toho ucha.

Vícero žen přitom vzpomínalo, že dříve dětem četly a/nebo vyprávěly,¹⁹ nyní už to ale dělají jen zřídka, nebo vůbec. Tak jako v mainstreamové populaci je i zde **běžnější, že se děti na pohádky (především animované) dívají v televizi či si je pouštějí z DVD:**

Ona nemá takhle ráda pohádky. Když je uložíš, tak vlastně jenom televize. Dívídíčko.

Když chci mít někdy klid, tak jim dovolím toho Disneyho a voni půl dne na to koukají. Ale jako někdy si i čtou.

Starší děti vedle sledování filmů z DVD tráví hodně času u počítače (na internetu), popř. si „hrají“ s mobilními telefony:

To jsme dřív dělávali (četli), ale teď už ne. Teď už jenom ty telefony většinou a tancují.

Něco si poslechne na počítači a za chvíli přijde a zas mi to zazpívá.

Z některých výpovědí vyplynulo, že si maminky s dětmi v současnosti ani moc nepovídají:

Někdy si povídáme. Ale je to málo. Prostě jsme pohodlný...

Na otázku, kdo si s dětmi povídá nejvíce, odpovídaly, že jejich prarodiče:

Nejvíce táta komunikuje s klukem. Jako děda. On mu dává víc té pozornosti. S Karolínkou spíš bába.

Moderátorky se také zajímaly, o čem si rodiče s dětmi obvykle povídají:

A o čem jsme si povídali? Všeelijak. Třeba jak byli někde, tak vyprávěli, co dělali a jak se jim to líbilo. To dělají pořád, že přijdou ze školy a už jedou. A ty je musíš vyslechnout.

Ona, když přijde ze školky, tak třeba vypráví, co kdo má. Ona je taková závistivá. A že to chce taky.

Ženy byly dále vyzvány, aby jmenovaly **dovednosti, které by podle nich měly děti mít, před nástupem do školy**. Děti by podle nich měly umět následující věci: umět držet tužku, znát (alespoň základní) barvy, počítat („tak do deseti“), „trošku“ číst, podepsat se a také zavázat si tkaničky a zapnout si knoflíky.

¹⁹ Jedna z žen znala romské pohádky sepsané zakladatelkou české romistiky Milenou Hübschmanovou („Já jsem mu je četla, ale to byly horory před spaním.“).

Tématem, o kterém se ženy velmi rozpovídaly, byla **romská identita**. Moderátorky se žen ptaly, zda se svými dětmi hovoří o tom, že jsou Romové. Ženy se shodovaly, že si děti své příslušnosti jsou vědomy, v některých případech ale až od určité doby (od chvíle, kdy s touto skutečností byly konfrontovány někým z okolí /ze školky či školy/ a následně se na téma ptaly svých matek):

Naše děti s tím přišly do kontaktu až ve školce a to že nějaká jejich kamarádka jí říkala „moje máma se ptala, jestli máme ve školce nějakou Cigánku a já jsem řekla, že se jmenuje Alenka Gorolová“. A já jsem říkala „jak to Alenko věděla“ a ona říká „no to já nevím. A jsem nebo nejsem? Já nevím.“ A já říkám „Alenko, ty jseš križovatka.“ (smích)

Z následující pasáže se může zdát, že dvouletá dcerka nebyla dosud příliš konfrontována se svým romstvím:

Moderátorka (sama Romka): A Vanesska ví, že je Romka? (o dvouleté dceři přítomné rozhovoru)

Účastnice: Měla by to už vědět?

Moderátorka: Já nevím...

Účastnice 2: Vanes, jsi cigánka?

Vanessa: Jooo...

Účastnice 2: Máma říká, že jo, tak řekni taky, že jo.

Účastnice: Mě by to nenapadlo, jí to říkat.

Jiné ženy přímo uváděly, že etnickou příležitost v každodenní interakci s dětmi běžně tematizují:

Moje děti to ví, protože já malýmu Kubovi, teda malýmu – bude mu devět, říkám ty můj malej cigánku. Říkám svým dětem Cigánčata. Takže oni ví, že jsou Cigáni.

S tématem etnické identity souvisela také otázka, **zda maminky se svými dětmi mluví romsky**. Většina z účastnic odpovídala, že děti romsky neučí. Výjimku představovala jedna ze starších účastnic. I ta ovšem uvedla, že romsky učila jen své starší děti a mladší již nikoli:

Ne, ted' už ne. Já jsem je to učívala kdysi Bohouška... Tondu. Něco pochytili. Rozuměj třeba, když jim řeknu, že je chci zmlátit. Nebo on mi řekne, že má hlad. Nebo když se bijou. Sprostě nadávaj. Tyhle slova pochytili, ale že by mluvili... Jo, učila jsem je to, ale zjistila jsem, že to ostatním není k ničemu.

Ty mlad'oši, ty jenom machrujou. Možná pár slovíček ovládaj. A možná, že uměj něco zazpívat. Ale neuměj prostě...

Některé z účastnic vyjadřovaly k učení dětí romštině vyloženě negativní postoj:

No, prosím tě... budeš jim to vtoukat do hlavy. Pak maj přízvuk... Se podívej, jak mluvěj cigáni támhle ze Služetína, z Poutnova. Oni na tebe mluvěj česky a přitom maj tak divnej přízvuk, že to je úplně hnusný. Já když někam telefonuju, tak voni nepoznaj, že jsem cigánka. Jenom, když se jim ukážu...

4. SHRNUÍ HLAVNÍCH ZJIŠTĚNÍ

Povaha provedených rozhovorů neumožňuje učinit nějaké silné závěry. Shrňeme na tomto místě pouze **zjištění, jež se nám jeví jako významná ve vztahu ke stanovení témat, na něž by se měla zaměřit setkání s matkami v rámci projektu *Infant matter*:**

- Děti z cílové skupiny nejí dostatek ovoce a zeleniny.
- Dětem jsou od nejtělejšího věku podávána stejná jídla, která jí dospělí členové rodin, a jejichž složení nemusí být pro zdravý vývoj dítěte optimální.
- V některých příjmově slabších rodinách není podávána skladba stravy stabilní. Zatímco v první polovině měsíce (po výplatě) se jí převážně masitá strava, ke konci měsíce se jí chudá moučná či bramborová strava.
- V některých rodinách děti nemají pravidelnou stravu. Místo toho jedí, kdykoli se jim zachce.
- Z výpovědí se zdá, že rodiče z dotazovaných rodin příliš ve výchově nevyužívají motivace prostřednictvím odměn.
- Děti jsou trestány většinou matkami; přístup rodičů, popř. dalších příbuzných k trestání v případě nevhodného chování dětí je často nejednotný.
- Některé malé děti jsou ponechávány dlouho vzhůru a následně (pokud nechodí do školky) prospívá výraznou část dopoledne.
- Mladé matky z cílové skupiny někdy neví, jak se starat o své malé děti. Ranou výchovu za ně někdy z části přebírají jejich matky, popř. starší sestry.
- Nastávající matky většinou znalostí o tom, jak se starat o dítě, odpozorují většinou od o něco starších žen (příbuzných či kamarádek). Mnohé se také přiučí, když se starají o své mladší sourozence.
- Děti dotazovaných žen bývají často nemocné. Nebýt odstrašujícího efektu jedné nešťastné události, nechodily by zdaleka při každém onemocnění s dítětem k lékaři.
- Matky z cílové skupiny svým malým dětem až na výjimky nečtou. Většinou jim ani nevypráví pohádky. Namísto toho je posadí před televizi a pustí jim animovaný film z DVD.
- Podle výpovědí žen si jsou děti vědomy svého romství. Již od mateřské školy bývají konfrontovány s negativními stereotypy spojovanými s touto identitou.
- Dotazované romské matky neučí své děti romštinu.

POUŽITÁ LITERATURA

Dřímal, Filip (2004): Dětství v romské rodině. In: Nosál, Igor. *Obrazy dětství v dnešní české společnosti: Studie ze sociologie dětství*. Brno: Barrister & Principal.

GAC (2010): *Sociologická analýza přechodů romských dětí ze sociálně vyloučeného prostředí ze základních na střední školy*. Nепublikovaná výzkumná zpráva pro MŠMT.

GAC (2009): *Sociologický výzkum zaměřený na analýzu podoby a příčin segregace dětí, žákyň, žáků a mladých lidí ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí*. Nепublikovaná výzkumná zpráva pro MŠMT.

Levinson, Martin P. (2005): The role of play in the formation and maintenance of cultural identity: Gypsy children in home and school contexts. *Journal of Contemporary Ethnography*, 34, 5: 499-532.

Réger, Zita (1999): Teasing in the linguistic socialization of Gypsy children in Hungary. *Acta Linguistica Hungarica*, 46: 3-4: 289-315.

Réger, Zita – Jean Berko Gleason (1991): Romāni Child-Directed Speech and Children's Language among Gypsies in Hungary. *Language in Society*, 20, 4: 601-617.

Tauber, Elisabeth (2003): Sinti Estraixaria children at school, or, how to preserve 'the Sinti way of thinking'. *Romani Studies*, 14, 2: 1-23.

Trachtová, Zuzana (2012): *Dětství v sociálně vyloučené lokalitě z pohledu romské matky*. Nепublikovaná bakalářská práce obhájená na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.

PŘÍLOHA Č. 1: ÚVODNÍ ANKETA

Vítáme vás na našem prvním setkání. Jsme rádi, že Vám záleží na budoucnosti Vašich dětí.

Dotazník, který držíte v ruce, má posloužit k tomu, abychom zjistili, v jaké podobě by Vám klub nejvíce vyhovoval a přinášel tak největší užitek.

Pomůže nám, když se pod dotazník podepíšete křestním jménem. Budeme rádi, když zodpovíte co nejvíc otázek.

Odpovídejte prosím co nejpravdivěji a nejotevřeněji, aby se naše pomoc potkávala s Vašimi potřebami a tužbami.

Vy jste experti na Váš život a my jsme tu pro Vás. Pojdme společně vymyslet, co chceme dělat a jak to chceme dělat.

- 1) Kolik Vám je let?
- 2) Kolik máte dětí?
- 3) Kolik máte dětí ve věku od 0 – 3 roky?
- 4) Kolik máte dětí ve věku od 4 – 6 let?
- 5) Kdo všechno kromě Vás a Vašich dětí žije spolu s Vámi ve Vaší domácnosti?
- 6) Kolik lidí z Vaší domácnosti pracuje na smlouvu nebo na dohodu (DPP, DPČ)?
- 7) Navštěvuje Vaše dítě nějaké předškolní zařízení? Jestliže ano, řekněte prosím kolik. (*zakroužkujte správnou odpověď*)
  - a) školička: ano/ ne   kolik:
  - b) nultý ročník: ano/ ne   kolik:
  - c) mateřská škola: ano/ ne   kolik:
- 8) Chodí některé z Vašich dětí do školy? Jestliže ano, řekněte prosím kolik.
  - a) základní škola: ano/ ne   kolik:
  - b) základní škola – praktická: ano/ ne   kolik:
  - c) základní škola – speciální: ano/ ne   kolik:
- 9) Jak jsme Vám již říkali, plánujeme, že zde zřídíme rodinný klub pro rodiče. Jak byste si představoval / představovala, že by takový klub fungoval?
- 10) Co byste od takového rodinného klubu mohli očekávat?

- 11) Jak často byste se chtěl /chtěla takto společně scházet?
- 12) Máte někoho, kdo by Vám mohl pohlídat děti v době konání klubu?
- 13) Chcete nám něco vzkázat?

Děkujeme Vám za Váš čas a ochotu spolupracovat na přípravě společného díla, které nás obohatí a (jak věříme) zlepší životní podmínky Vám i Vašim dětem.

    Za náš tým děkuje vedoucí projektu – Jan Zajíc.

PŘÍLOHA Č. 2: SCÉNÁŘE *FOCUS GROUPS*

Seznam otázek pro vedení diskusních skupin v Dobré Vodě a na Nové Farmě

Okruhy:

1. Výživa
2. Výchova dítěte ve věku 0 – 6 let
3. Zdravotní péče o děti ve věku 0 – 6 let
4. Dovednosti – jazykové, motorické, osobnostní rozvoj (identita), vnímání

Výživa:

- 1) Jaké jídlo nejčastěji vaříte svému dítěti/dětem?
Děláte dětem svačinu? Co děláte dětem za svačinu?
- 2) Co tvoří jídelníček vašeho dítěte? Jak často jíte maso? Jak často jí vaše dítě sladkosti? Jak často jí vaše dítě zeleninu?
- 3) Co míváte obvykle ke svátečnímu obědu (jako sváteční jídlo)?
Jestliže máte více dětí - je rozdíl mezi tím co dáváte k jídlu většímu a menšímu dítěti? Je rozdíl mezi tím co jí vaše dítě (0-3) a tím co jíte vy?
- 4) Stává se vám, že nemáte na jídlo? Co děláte, když nemáte jídlo?
- 5) Kolik korun utratíte měsíčně za nákup potravin? Kolik peněz vás stojí jídlo na měsíc?

Výchova dítěte ve věku 0 – 6 let:

- 1) Co Vaše dítě dělá nejraději?
- 2) Jakou činností trávíte čas s dítětem nejčastěji?
- 3) Jak často a jak tráví čas s dítětem jeho otec?
- 4) Kolik hodin denně Vaše dítě spí? Jak staré – v kolik chodí obvykle spát?
- 5) Má vaše dítě svůj prostor – svůj pokoj, nebo spí v jedné místnosti (v jedné posteli) s vámi?
- 6) Kupujete dětem hračky? Jestliže ano – jaké?
- 7) Čím Vás Vaše dítě nejvíc těší? Jak ho odměňujete? Jak (motivujete) vedete své dítě k tomu, aby dělalo to, co považujete za správné?
- 8) Jak to řešíte, když Vás Vaše dítě něčím zlobí – dělá, co nemá? Trestáte nějak své dítě?

Zdravotní péče o děti ve věku 0 – 6 let

- 1) Pomáhá Vám někdo s péčí o Vaše děti (dítě). Povídáte si s někým zkušeným z rodiny nebo z přátel o tom, jak pečovat o své děti?

- 2) Jakými zdravotními problémy nejčastěji trpí Vaše dítě – bolení zubu, bolet v krku/uší, bolest hlavy, bolení břicha, zraní se o něco ostrého; krvácí z nosu atd.?
- 3) Když se něco takového stane – co s tím děláte? Jak to běžně řešíte?
- 4) Když je něco Vašemu dítěti, chodíte s tím za doktorem?
- 5) Stává se vám, že nemáte peníze na nákup léků; případně jak tuto situaci řešíte?
- 6) Jaké hygienické návyky by podle Vás mělo mít šestileté dítě?

Dovednosti

- 1) Čtete dětem knihy nebo jim vyprávíte pohádky; případně co a jaké?
- 2) Kdo si s Vaším dítětem nejčastěji povídá?
- 3) O čem si s dětmi/dítětem obvykle vyprávíte?
- 4) Co všechno by podle Vás mělo umět a znát Vaše dítě, až půjde do školy?
- 5) Bavíte se se svými dětmi o tom, že jsou Romové, popřípadě co to znamená být v české společnosti Rom?
- 6) Mluvíte mezi sebou romsky? Jestliže ano, kdy hlavně?

PŘÍLOHA Č. 3: REFLEXE VÝZKUMU A VÝBĚR TÉMAT V NOVÉ FARMĚ A DOBRÉ VODĚ – KVĚTEN 2012

Nová Farma:

Témata vybraná a konkretizovaná rodiči jako prioritní z předložené nabídky:

Téma č. 1) Maminky by rády diskutovaly s psychologem (nejlépe s dětským psychologem), který by jim byl schopen a ochoten zodpovědět řadu dotazů a být nápomocen praktickými radami, jak zacházet s různými dis-, která jejich děti mají; případně čemu předcházet (na co si dát pozor) v případě, že se taková zátěž objeví v rodině. Dalším podtématem je hyperaktivita a problémy při výchově s ní související. Rády by s psychologem probraly, co to vlastně jsou ona dis- (tyto fenomény), jak se diagnostikují a jak optimálně zacházet s dětmi s těmito druhy chování.

Téma č. 2) Rády by se bavily s pediatrem nebo odbornou sestřičkou obecně o lékařských prohlídkách, ale i konkrétně o očkování (povinném/dobrovolném), případně o tom, jaká jsou s tím spojená rizika. Rády by také probraly práva a povinnosti při jednání s lékařem a vzdělávaly se i prakticky s někým povoláním v oblasti první pomoci a akutní pomoci, pro situace, které mohou s malými dětmi běžně nastat: zdravotní, praktické rady a cvičení – zejména např. popáleniny atd.

Téma č. 3) Etnicita: Maminky zajímá romština, přestože jí skoro žádná z nich nemluví. O historii Romů skoro nic nevědí a rády by se v rámci našich setkávání také dozvěděli něco o tom, kdo vlastně jsou.

Téma č. 4) Maminky by s námi rády vařily a učily se zdravé a levné výživě pro sebe i své děti (a to i s ohledem na alergie, diabetes, bezlepkovou stravu, diety atd.). Zajímají se i o ceny alternativních potravin – celkový přehled toho, co se dá na trhu při jejich omezených možnostech sehnat. Případně je zajímá, jak nejlevněji, ale dostatečně kvalitně vařit (protože vaří s chutí a stále).

Téma č. 5) Trestání a odměňování dětí (malých, ale i větších). Do jaké míry se mají rodiče účastnit dětských her. Jak u toho být podporou, ale zároveň nerušit svou přítomností – jak moc do toho vstupovat, když mají děti konflikty mezi sebou. Jaký vliv mají na děti nehody rodičů, popř. co se s nimi děje, když na sebe třeba křičí atp. Jak správně používat autoritu.

Témata předkládaná a konkretizovaná samotnými rodiči:

- a) povídání o trestech
- b) Rády by se bavily o sebepoznávání a o rozpoznávání vývoje vztahů k prvnímu, druhému a třetímu dítěti – jak se to mění v průběhu času, popř. jaký je rozdíl mezi první, druhým třetím atd.

- c) Rády by navštívily nejbližší azylový dům, SOS vesničku, ZOO, aquapark atd.
- d) Rády by si maminky udělaly někdy dámský klub s kadeřníkem a rády by si někdy zazpívaly.

Dobrá Voda:

Témata vybraná a konkretizovaná rodiči jako prioritní z předložené nabídky:

Téma č. 1) Výchova dětí: Rádi by besedovali s psychologem v obecnější rovině na podtémata a) předškolní výchova, b) dětský kolektiv a začleňování dětí do kolektivu, případně role rodiče v těchto záležitostech. Konkrétním podtématem je pro rodiče v Dobré Vodě umění ovládat se při konfliktech.

Téma č. 2) Rodiče by s námi rádi diskutovali o jídle a někdy třeba i vařili. Mají zájem učit se zdravé a levné výživě pro sebe i své děti (i s ohledem na alergie, diabetes, bezlepkovou stravu, diety atd.) Zajímá je, jak nejlevněji, ale dostatečně kvalitně vařit – ženy vaří i několikrát denně.

Téma č. 3) Zdraví a první pomoc: A to nejen všeobecné lékařství: prevence, očkování atd., ale konkrétně gynekologická poradna a pomoc: a) plánování otěhotnění, b) odkládání dětí do jiných rodin či zařízení.

Téma č. 4) Etnicita: Maminky zajímá romština a romská kultura. Romsky mluví pouze jedna žena a to jen se svým nejstarším synem, jinak nikdo. O historii Romů skoro nic nevědí a rády by se v rámci našich setkávání také dozvěděly něco o tom, jak vést zdravě své děti k poznání, že jsou Romové a jak se s tím učit žít.

Témata předkládaná a konkretizovaná samotnými rodiči:

- a) motivace dětí ke studiu (Rády by k tomuto udělaly celé pásmo; mají k tomu co říci.)
- b) urovnávání konfliktů v rodině
- c) plánované rodičovství + gynekologické obtíže a rizika
- d) generační přenosy, nevlastní otcové – tresty a výchova – zapojování otců
- e) kurzy sebeovládání
- f) problematika zaměstnávání v tomto regionu + vlastní nevzdělanost, nemožnost spojení, chybí zkušenosti
- g) exkurze na různá pěkná místa, ale i do sociálních zařízení, která by se v budoucnu mohla týkat jich nebo jejich dětí.